

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Typ posudku: *oponent*

Autor/ka práce: Bc. Iveta Rossová

Název práce: Sociální konstrukce nerovností v přístupu k terciárnímu vzdělání a přijímacím řízení

Vedoucí práce: PhDr. Jan Balon, PhD

Oponent/tka: doc. PhDr. Jadwiga Šanderová, CSc.

Navržené hodnocení: E (F)

Zdůvodnění Vašeho hodnocení práce (zejména výhrad a kritických připomínek) rozepište podle níže uvedených kritérií.

1. *Je cíl práce (výzkumná otázka) jasně formulován a odpovídají mu závěry? Je práce vhodně strukturována?*
 - a. Cíle a závěry: Cíl, který autorka uvádí v úvodu, jakož i konec konců ani sám název práce, bohužel nejsou příliš srozumitelné. Cílem práce je *“zjistit, jak je přijímací řízení a přístup do vyššího vzdělání vnímán samotnými aktéry, kteří jsou dle výzkumů v šancích na vstup do terciárního vzdělávání systematicky znevýhodňováni v nejvyšší míře“* (10. str. nestránkovaného textu). Tento cíl je specifikován šesti výzkumnými otázkami. *„Nahlíží studenti svou situaci/pozici v případě přijímacího řízení jako nerovnou a nespravedlivou? Jakým způsobem konstruují tuto nerovnost a vůči komu? Jaký význam nerovnostem přiřkládají? Jak vnímají svou pozici a své šance na vyšší a kvalitnější vzdělávání při testech studijních předpokladů či znalostních testech vzdělávacích institucí? S jakými problémy a bariérami se při přijímacím řízení potýkají? Jak se se svou situací, pozicí a nerovnostmi vyrovnávají?“* (10.—11. str). Závěr se výše zmíněných otázek tu více, tu méně dotýká, nepředstavuje však jasný soubor odpovědí. Autorka zde uvádí i zjištění s otázkami nesouvisející, některá až vzhledem k cíli práce podružná (např. *„u dyslektiků je poukazováno na problémy s časem a především se čtením úloh“*), mezi nimiž je čtenář nucen odpovědi na výzkumné otázky hledat a ne vždy si asi bude jist, zda je nalezl, jak je tomu alespoň v mém případě.
 - b. Struktura práce: Práce je z formálního hlediska dobře strukturovaná (teorie, metoda, analýza a interpretace dat, diskuse, závěr). Jednotlivé části však nejsou dostatečně dobře věcně propojeny ani proporčně vyvážené. Není vůbec jasné, jak se k provedenému výzkumu a závěrům na něm založeným vztahuje rozsáhlá nepřilíživá instruktivní pasáž věnovaná teoriím stratifikace a vzdělanostních nerovností (celkem 18 stran). Na druhé straně kapitola 1.2.2. věnovaná stavu poznání v sociologii týkajícího se přijímacího řízení a testování studijních předpokladů a znalostí středoškoláků, což je klíčové téma práce, má 3 strany a je tudíž nutně velmi povšechná, navíc bez jakéhokoliv shrnutí a vztahení k cíli práce a výzkumným otázkám. Postrádám také jasný popis přijímacího řízení a jednotlivých testů u nás, který je roztroušen v textu, nemluvě o tom, že význam některých zkratek jsem si musela „vygooglovat“ (např. NSZ a ZSV).

2. *Opírá se autorka o dostatek literatury relevantní tématu práce? Využívá i cizojazyčné texty?*

Po pravdě řečeno, informace o využití literatury je značně nepřesná. Na jedné straně se zdá, že jsou v seznamu literatury tituly, na něž v textu není odkazováno, což odvozuji z názvu „Použitá literatura a další zdroje“ (podtrhla J.Š.). Na straně druhé nejsou v seznamu všechny práce, na něž se v textu odkazuje (podrobněji viz bod 6 tohoto posudku). Nicméně z hlediska počtu využitých titulů včetně cizojazyčných práce pravděpodobně odpovídá požadavkům. Pokud jde o relevanci, většina titulů v teoretické části je předmětu práce irelevantní (viz bod 1b tohoto posudku).

3. *Jaká je kvalita použitých dat nebo zdrojů (včetně jejich výběru, sběru a popisu) a metod jejich analýzy?*

Sběru dat a metodě jejich analýzy je věnována poměrně rozsáhlá pasáž (13 stran), z níž se však bohužel nelze dozvědět, jak konkrétně autorka postupovala v analýze dat. Na základě literatury popisuje metodu jen obecně. Pozoruhodná je z toho hlediska zejména pasáž na 48. str., kde autorka vcelku podrobně píše o volbě hodnocení a kritérií kvality kvalitativního výzkumu, z níž se však nedozvídáme absolutně nic konkrétního.

4. *Jaká je kvalita argumentů, o něž autorka opírá závěry, k nimž dospěl/a?*

Souvislost mezi závěry a analýzou dat je bohužel velmi volná, přičemž některá tvrzení v analytické pasáži jsou jen chatrně, případně vůbec, podložena argumenty. Autorka například tvrdí, že referenční rámec „utvářely promluvy o významu vzdělání a studia na vysoké škole“ (56. str.). Vzhledem k tomu, že v části zabývající se metodou autorka věnovala celou subkapitolu výkladu interakcionisticko-konstruktivistickému výzkumu a tato perspektiva je zdůrazněna i v názvu práce, vyvolává zmíněné tvrzení v čtenáři dojem, že význam vzdělání atd. je spontánním rámcem úvah komunikačních partnerů o přijímacím řízení. Podíváme-li se však do scénáře rozhovoru, zjistíme, že tímto tématem autorka rozhovory zahajovala. Rámec tak určila ona a nikoli komunikační partneři. Dále například uvádí, že uplatnila reflektovaný explikativní postup (46. str.) a mimo jiné k tomu správně poznamenává, že „označení situace či referenčního vztahu jako nerovných musí dle této strategie vyslovit sám komunikační partner“. Nicméně v analytické části jsem nenalezla ani jeden příklad takové situace. Na 60. str. tvrdí, že nastavení přijímacího řízení napomáhajícího 'gymnasistům' bylo vnímáno nespravedlivě, aniž by však uvedla nějaký příklad výpovědi tohoto typu. Nevíme tak, zda komunikační partneři výslovně hovořili o nespravedlivosti (z jediné ukázky uvedené v této pasáži to neplyne), či zda jde o autorčiny interpretace, o jejichž oprávněnosti můžeme jen spekulovat. Celkově je třeba konstatovat, že kapitoly Analýza a interpretace, Shrnutí hlavních výzkumných zjištění a Závěr nejsou důsledně věcně propojeny a souvislost mezi nimi je zatemněna řadou podružností jen volně souvisejících s výzkumnými otázkami. Příkladem může být úvodní odstavec kapitoly 3.5., nebo poslední odstavec závěru.

5. *Jsou v práci autorčina tvrzení a zjištění jasně odlišena od tvrzení a zjištění převzatých?*

Nejsem si jista. Více o tom níže v bodu 5 (nerozlišení vlastních a převzatých odkazů, pasáž převzatá z [Šanderová, Šmídová 2006] bez přímého odkazu).

6. *Jaká je úroveň odkazového aparátu, jazyka a dalších formálních náležitostí?*

Jak už jsem zmínila v bodě 2, chybí v seznamu literatury celá řada prací. Chybí např. Bell 1973, na něž se odkazuje na 21. straně nestránkovaného textu, nebo Grisay 1984 (odkaz na 22. str.), Jerhotová 1970, Bláha 1948, Průcha 2004 (vše 23. str.), Průša, Průšová 1997, Rabušová 1995 (24. str.). Je také potřeba upozornit na fakt, že autorka v zásadě vůbec nerozlišuje převzaté a vlastní odkazy, čímž vyvolává dojem, že se ve všech případech seznámila s původními pracemi. Pokud by tomu tak bylo, měl by text asi alespoň trochu jinou podobu. Například kapitola 1.1. zjevně představuje výpisky z prací Gegeera a Simonové. V této souvislosti si dovoluji autorku upozornit, že bez ohledu na to, co píše Greger (střídavě též Grégr a Greg), na něž autorka odkazuje, Blau s Duncanem rozhodně nedošli „k závěru, že dosažené vzdělání není v americké společnosti výrazně

podmíněno rodinným zázemím“ (13. str.). Podobně kap. 2.2 představuje krátký výtah z textu [Šanderová, Šmídová 2006], přičemž v odkazu autorka uvádí pouze [Šanderová 2006]. Odkaz na Blumera je zjevně převzatý a poslední odstavec je převzat z téhož textu, tentokrát však bez odkazu (odkaz měl být až na konci celé kapitoly). Stejně tak na str. 44 se odkaz [Šanderová 2006:13-15] vztahuje k textu [Šanderová, Šmídová 2006]. Konečně jsem si ještě povšimla, že na téže straně autorka odkazuje na [Šmídová 2007: 62-67], přičemž tento text Šmídové se v daném sborníku nachází na str. 89-102, jak je ostatně správně uvedeno v seznamu literatury. Považuji za nutné zdůraznit, že jsem na uvedené nesrovnalosti jsem narazila náhodně a text jsem z tohoto hlediska dále podrobně nezkoumala. Nemohu tudíž vyloučit, že nedostatků tohoto typu je v práci více. Text není ostránkovaný, je v něm řada překlepů, chybějících slov, což někde komplikuje porozumění textu (např. první věta druhého odstavce na 43. str.) apod. Jakoby už nezbyl čas na finální editaci. Stručně řečeno, z formálního hlediska je práce velmi odbytá. Jazyková úroveň je standardní.

7. Jiné přednosti a/nebo nedostatky, které neodpovídají výše uvedeným kritériím (jsou-li jaké).

Základním problémem hodnocené práce je podle mého názoru nedostatečná ujasněnost cíle a příliš mnoho výzkumných otázek. Výzkum a tudíž celou práci navíc zkomplikovala a zamlžila ambice provést výzkum v rámci interakcionisticko-konstruktivistického výzkumu, jehož imperativy se autorce podařilo dodržet jen místy a spíše v náznaku.

8. Náměty na diskuzi při obhajobě práce.

1. Formulujte, prosím, stručné a jednoznačné odpovědi na výzkumné otázky!
2. Co z Vašich zjištění vyplývá a nakolik a čím je omezena jejich platnost?

Celkové hodnocení práce:

Autorka ve své diplomové práci prokázala, že je schopna formulovat sociologicky relevantní téma. Za problematický však považuji výběr a zpracování relevantní literatury v první kapitole, jehož záběr je z hlediska cíle práce zbytečně široký. Další problém práce spočívá v tom, že souvislost mezi výzkumnými otázkami, zjištěními a závěry není dostatečně jednoznačná. Text také vyvolává pochybnosti o tom, zda autorka dostatečně zvládla zvolenou metodu. Z formálního hlediska je velmi odbytý. Z těchto důvodů navrhuji předloženou práci hodnotit v nejlepším případě (na základě přesvědčivé obhajoby) stupněm E.

Datum: 11.6.2018

Podpis: